

# Wstęp do Językoznawstwa

Prof. Nicole Nau  
UAM, IJ, Językoznawstwo Komputerowe

Trzecie zajęcie

**20.10.2015**

# Język jako system znaków

## Cechy znaków językowych

- **konwencjonalne**; związek między treścią a formą jest **arbitralny** (dowolny);
- są więc **symbolami**; dodatkowo mogą mieć cechy **ikon** lub **indeksów** (typy znaków wd. Pierce'a)
- **dwustopniowość**: mały inwentarz składników (**diakrytów**), prawie nieograniczony inwentarz znaków; [też: „podwójna artykulacja języka”]  
por. Wilhelm von Humboldt: ograniczone zasoby, a nieograniczone użycie
- semantyczność; polisemiczność; uniwersalność

## **Cechy systemu językowego**

- zdalność (*displacement*)
- kreatywność (*openness, productivity*)
- samozwrotność (*reflexiveness*)
- nadużywalność (*prevarication*)
- wymiennność (*interchangeability*)
- uczenie się drogą kulturową (*cultural transmission*)
- możliwość uczenia się różnych języków (*learnability*)

# O cechach istotnych języka i porównanie z komunikacją zwierząt

- Charles F. Hockett w latach 1960-ych „**Design features** of human language”  
[https://en.wikipedia.org/wiki/Hockett's\\_design\\_features](https://en.wikipedia.org/wiki/Hockett's_design_features)
- Michael Dobrovolski: Animal communication. W: W. O'Grady et al. 1996. *Contemporary linguistics. An introduction.*
- Renata Grzegorczykowa, wykład 2 w Wstęp do językoznawstwa
- Yule, George. 1996. *The study of language*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press. Chapter 3 The properties of language (s. 19-26)

# Do czego służy język?

Funkcje języka:

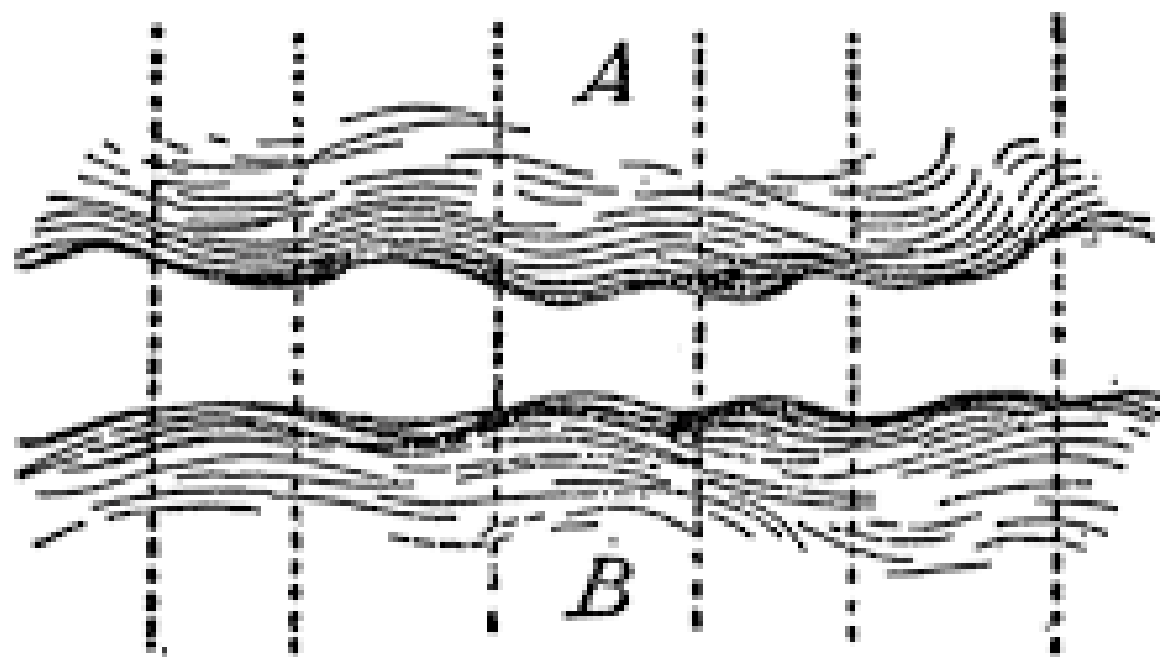
- Komunikatywna (informacyjna)
- Socjalizująca
- Kulturotwórcza
- Poznawcza

język jest dla użytkownika języka "jakby formą poznania i opanowania myślowego świata"  
(Grzegorzczkowska, 53)

"W sumie więc funkcja poznawcza pełniona przez systemem językowy polega na tym, że **język** [...] **stanowi rodzaj klasyfikatora świata**, utrwała doświadczenie poznawcze człowieka, wpływa więc w sposób istotny na kulturę społeczności mówiącej tym językiem, kształtując swoisty językowy obraz świata [...]"

Grzegorzczkowska, *Wstęp*, 54

Por. Saussure: „chodzi tu o fakt, w pewnym stopniu tajemniczy, że **myśl-dźwięk zakłada podziały** oraz że język wypracowuje swe jednostki” (*Kurs...*, 136)



## Do czego służy mówienie?

- Platon (w *Kratylos*): język to narzędzie (*organon*), żeby jeden zawiadamia drugim coś o rzeczach (o rzeczywistości)
- Karl Bühler (1879-1963), niemiecki psycholog i filozof: „Organon-Modell”: 3 czynniki aktu komunikacji ~ 3 funkcje
- Roman Jakobson (1896-1982, wielki językoznawca 20 wieku): 5 czynników ~ 5 funkcji  
w artykule „Linguistics and poetics”, 1960



KONTEKST

*funkcja przedstawieniowa*

KOMMUNIKAT

*funkcja poetycka*

NADAWCA

*funkcja ekspresywna*  
(*emotywna*)

ODBIORCA

*funkcja impresywna*  
(*konatywna*)

KONTAKT

*funkcja fatyczna*

KOD

*funkcja metajęzykowa*

Jaka funkcja jest najważniejsza w każdym z następujących wypowiedź:

1. *Asiu, chodź tu!*
2. *A kto kota ma? To kotka.*
3. *Lingwistyka to nauka o języku.*
4. *Lingwistyka to wyraz obcy.*
5. *Bardzo się cieszę!*
6. *No więc, proszę państwo, to tak.*

# Jeszcze inne podejście do funkcji języka/mówienia

**Mówić to działać!**

- Funkcja sprawcza (performatywna)
- Funkcja magiczna

## O funkcjach języka

- Jean Aitchison, *Ziarna mowy* (2002) [The seeds of speech, 1996], rozdział 2 Dziwny zwyczaj. Do czego służy język? str. 30-42.
- A może w podręcznikach z liceum?

# Charakterystyka komunikacji ustnej bezpośredniej (Przybylska 2003: 35)

- ▶ Nadawanie i odbieranie komunikatu odbywa się w bezpośredniej rozmowie w tym samym miejscu i czasie.
- ▶ W porozumiewaniu się uczestnicy wykorzystują środki pozawerbalne: mimikę i gesty. Odwołują się do danej sytuacji i towarzyszących mówieniu okoliczności, czyli wykorzystują znaki sytuacyjne.
- ▶ Język oddziałuje swą warstwą brzmieniową — nośnikami informacji są też m.in. intonacja, akcent, ton i modulacja głosu.
- ▶ Nadawca na gorąco tworzy wypowiedź, jednocześnie myśli i mówi, nie ma możliwości dokładnego uporządkowania informacji.
- ▶ Wymiana myśli jest dwukierunkowa, bo uczestnicy rozmowy naprzemiennie przyjmują chwilowe role nadawcy i odbiorcy.
- ▶ Komunikat ustny jest z natury ulotny, przemijający, choć oczywiście w razie potrzeby może być utrwalony (np. nagrany na taśmę magnetofonową).

# 3 różne aspekty!

Jak wpływają na formę komunikatu?

## 1. **Foniczność**

- komunikat z natury ulotny
- szybkość, nie ma czasu na redakcji
- Środki prozodyczne (akcent, ton i melodia głosu)

## 2. **Bezpośredniość**

- nadawca i odbiorca w tym samym miejsce i czasie
- znaki sytuacyjne (gesty)

## 3. **Rozmowa**

- wymiana dwukierunkowa
- szybkość, nie ma czasu na redakcji

4. ...

## Więcej o tym temacie

- Nieckula, Franciszek. 2001. Język ustny a język pisany. W: *Współczesny język polski*. 2001. Pod redakcją Jerzego Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, str. 99-113.
- Ożóg, Kazimierz. 2001. Ustna odmiana języka ogólnego. W: *Współczesny język polski*. 2001. Pod redakcją Jerzego Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, str. 85-98.

## Jednak warto pamiętać:

- Nie ma „języku mówionego” i „języku pisanego” – są tylko teksty mówione i pisane.
- Na wybór i użycie środków językowych (słownictwo, struktury gramatyczne) wpływ ma wielu czynników.



## Zadanie domowe (oceniane)

zob. handout

**Do 03.11.2015** (wydruk lub rękopis)

**UWAGA:** późniejsze oddanie =  
gorsza ocena

- 1) Bibliografia 5 książek z biblioteki.
- 2) Streszczenie 1 tekstu (z danego spisu).

# Przygotowanie do zajęcia w 27.10.2015

- Proszę czytać (całość lub części) rozdział **Odkrywamy różnorodność językową** w: „Księga Wiedzy” na [languagesindanger.eu](http://languagesindanger.eu)

<http://pl.languagesindanger.eu/book-of-knowledge/exploring-linguistic-diversity/>